

Мацвей Лішын

Музыка нашага жыцця

Тры навелы

ПРОЗА

Лішын Мацвей Віктаравіч нарадзіўся 29 лістапада 1987 года ў Гомелі. Скончыў факультэт традыцыйнай беларускай культуры і сучаснага мастацтва Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў. Працуе педагогам-арганізатарам у ДУА «Сярэдняя школа № 226 г. Мінска».

Prélude

Знікаючы са старонак жыцця, я часцяком пераходжу на старонкі твораў. Ніякай магіі, а толькі сапраўдная рэальнасць. Можа, і ўцёкі, але ні ў якім разе не ад сябе.

* * *

Раніца. Вялікі кубак кавы. Котка на падаконніку зацікаўлена назірае за вясеньскім асяроддзем, што з пяшчотай прываблівае жоўтымі фарбамі. Сонечныя прамяні мякка кладуцца на паверхню стала. На сэрцы супакой. Але літаральна ўчора было інакш.

Зранку, пасля размовы з татам, даведаўся, што матулі выклікалі хуткую дапамогу. Пасля двух апошніх слоў тумблер у галаве апусціўся ўніз — і ніякіх думак, акрамя адной, ужо не існавала.

— Чаму ты мне адразу не патэлефанаваў?

— А навошта? Гэта было ўвечары. Які потым быў бы сон? Ды і, калі памятаеш, ты жывеш у Мінску, а мы — у Гомелі!

— Вядома, а што сказаў доктар?

— Нічога. Кардыяграма добрая. Ціск высокі. Зрабілі ўкол — і «арывідэрчы».

— Тата, трэба паведамляць, калі такое адбываецца!

— Сыноч, мы ўжо старыя! «Тук-тук» — і восемдзесят годзікаў! Кожны дзень як падрыхтоўка да непазбежнага.

Пасля такіх слоў мне самому хочацца знікнуць, растаць разам з белымі аблокамі, зрабіць выгляд, што я — неба, якое толькі і можа назіраць, а ніяк не ўмешвацца ў працэс чалавечага існавання.

* * *

Раніца. Глыток моцнага карычневага напою. На гадзінніку восем трыццаць.

Кожны дзень я пачынаю з таго, што, ідучы на працу, раблю два званкі — маці і тату. Гэты самы рытуал паўтараецца і ўвечары.

Ірына Макарчук

*У час,
калі стану
пожняяй...*

Вершы

ПАЭЗІЯ

Макарчук Ірына Васільеўна
нарадзілася 19 кастрычніка 2004 г.
у Пружанах.

У 2026 г. скончыла філалагічны
факультэт па спецыяльнасці «Белару-
ская філалогія (літаратурна-рэдакцый-
ная дзейнасць)» Брэсцкага дзяр-
жаўнага ўніверсітэта. Дру-
кавалася ў газеце «Маяк»,
часопісах «Полымя» і «Мала-
досць», а таксама ў збор-
ніку «Першацвет».

1.

Шыю маю ўпрыгожыць
Тонкі карэньчык вязу
У час, калі стану пожняяй,
Ці я знайду адказы?

Шыю маю ўпрыгожыць
Тонкі ланцуг са срэбра,
Нібыта дух варожы
Не запаўзае ў рэбры.

Шыю маю ўпрыгожыць
Тонкая стужкі чырвань.
Думак маіх парожніх
Сіняе квецце вырве.

Шыю маю ўпрыгожыць
Тонкая вязь караляў,
Нібыта сцішыць можна
Пальцы, што ток стваралі.

Шыю маю ўпрыгожыць
Тонкі карэньчык вязу
У час, калі стану пожняяй
Ці ж я знайду
Адказы?

Фёдар Палачанін

Найярчэйшая зорка

*Драма
ў трох
частках,
трынаццаці
карцінах*

Палачанін Фёдар Антонавіч нарадзіўся 27 жніўня 1951 года ў вёсцы Чаркасы Докшыцкага раёна. Скончыў філалагічны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага (1974). Працаваў настаўнікам, намеснікам начальніка аддзела адукацыі Докшыцкага райвыканкама. Выдаў кнігі: «Расплата за нелюбоў» (1998), «Недаспяваная песня» (2001), «Белы абрус» (2002), «Школьнікам аб праваслаўнай веры» (2006 і 2012), «Голас сумлення» (2008), «Докшыцкія вытокі» (2019), «Сэрцу не загадаеш» (2021) і інш. Аўтар 37 п'ес, 12 кінасцэнарыяў. Адзначаны нагрудным знакам СПБ Беларусі «За вялікі ўклад у літаратуру». Лаўрэат прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі 2015 г., Рэспубліканскай літаратурнай прэміі «Залаты Купідон» і інш. Узнагароджаны Памятным знакам «2000 год хрысціянству», Ганаровай граматай Упаўнаважанага па справах рэлігіі і нацыянальнасцей.

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ

Афанасій Брэсцкі.
Галіна.
Пан Прытыцкі.
Летапісец.
Ян Фаўстын Луба.
Таццяна.
Міхаіл.
Маскоўскі цар Міхаіл Фёдаравіч.
Два ваяводы.
Удзельнікі сейма Рэчы Паспалітай.
Вартаўнік.
Архірэі.
Прэлат.
Пасол з Масквы князь Львоў.
Два юрысты.
Два жаўнеры.

ПРАЛОГ

Над глядзельнай залай зорнае неба. Злева на авансцэне стаіць вялікі стол, на якім у старадаўнім падсвечніку гарыць свечка. На стале стаіць чарнільніца і ляжаць скруткі паперы. За сталом сядзіць Летапісец і гусіным пяром штосьці старанна выводзіць на вялікім аркушы паперы. Заўважае ў зале людзей, кладзе пяро, асцярожна адсоўвае аркуш паперы, устае і ідзе на сярэдзіну авансцэны. Там ён нізка кланяецца гледачам.

Летапісец. Шаноўныя гледачы! Прыемна, што вас многа сабралася. Паглядзіце, калі ласка, на зорнае неба і адшукайце там найярчэйшую зорку. (Паказвае рукой на зорнае неба.) Сярод вялікага мноства святых, што адвеку дагадзілі

Вольга Алізар

*Ледзьве
чутна
малюся*

Вершы

ПАЭЗІЯ

Алізар Вольга Сцяпанаўна нарадзілася 26 лістапада 1986 года ў вёсцы Раздзялавічы Ганцавіцкага раёна Брэсцкай вобласці. У 2007 годзе скончыла Навагрудскі дзяржаўны гандлёва-эканамічны каледж. Зараз працуе вядучым спецыялістам Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі. Друкавалася ў газеце «Літаратура і мастацтва», часопісах «Малодосць», «Полымя», «Бярозка» і інш. Лаўрэат шэрагу рэспубліканскіх і міжнародных літаратурных конкурсаў. Аўтар зборнікаў вершаў «О тебе, моя милая Родина» (2022 г.), «У імя Перамогі» (2025 г.) і «Я дачка сінявокай краіны» (2025 г.).

Мая беларускасць

У нагу я спрабую ісці з гэтым часам
І на кожным вітку неймавернае хуткасці
Спадзяюся, што рысаў набывушы з запасам,
Я не страчу ні кроплі сваёй беларускасці,

Што заўжды будзе сэрца разгорнутай кнігай,
А душа — невычэрпнай крынічкай святла,
Што любоў мая будзе бясконцай фатыгай
І бяздоннай скарбонкай жывога цяпла,

Што не згубяць далоні мае працавітасць,
Не спужаюцца ступні вясновай ралі,
Што ніколі не страчу я моцную літасць
Да любімай краіны, да роднай зямлі.

І не згіне прывітая продкамі шчодрасць,
Не набудзе гасціннасць азлобленых слоў.
А ўласцівая мне з нараджэння духоўнасць
Не пакіне ні вершаў, ні думак, ні сноў.

Хай вядзе мяне ўперад жаночая чуткасць,
Хай няспынна гамоняць за спінай гады.
Мне б не страціць за часам сваю беларускасць,
Бо жыццё без яе стане вірам бяды.

Ганна Навасельцава

Мая Завальніяна

З аповеду
пра вужачую
карону

Навасельцава Ганна Віктараўна нарадзілася 11 мая 1983 года ў Віцебску. Скончыла Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава. Кандыдат філалагічных навук, дацэнт, працуе на кафедры беларускай і рускай філалогіі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава. Жыве ў Віцебску.

Друкавалася ў часопісах «Малодосць», «Полымя», «Нёман», штотыднёвіку «ЛіМ», калектыўных зборніках. Аўтар кнігі мифалагічных апавяданняў «І чарам сніцца чалавек...» (2016), кнігі казачных гісторый «Калі цябе спаткае казка...» (2018). Лаўрэат абласных Літаратурных прэміяў імя Петруся Броўкі і імя Уладзіміра Караткевіча.

Восень ступае па зямлі мядзяным лісцем, ціхімі дажджамі, прасветлымі днямі... Абдымае халоднымі вятрамі. Цешыць прымойлівымі снамі. Восень дбайна прыбірае зямлю, сцюдзёніць глыбокую азёрную ваду аж да пранізліва-сіняй. Рупліва высцілае паўсюдна мяккае покрыва з апалага лісця ды паніклых верасоў, крохкіх пшачотных імхоў. З чаго яшчэ? Мабыць, з успамінаў, схаваных у тваім сэрцы. Восень ведае, што да празрыстай вады па гэтай чарадзейнай посцілцы нячутна пойдзе адзін таямнічы, загадкавы... Вужыны Каралевіч.

Вужыны... Каралевіч... Гэтак прашаптайшы, прыгожы ўзорысты лісцік павольна шаргануў па руцэ і ўпаў на зямлю. А можа, проста пачулася, падалося... Дзяўчына, якая намагалася, але не змагла яго злавіць, зрабіла крок і здрыганулася. Лісты пад нагамі нібыта азваліся мядзяным звонам, пранізлівым, ціхім. Вецер дыхнуў у твар холадам, мільгатлівымі дажджыстымі кроплямі і прынесеным ці не ад той далёкай пушчы-дрымушчы прытоеным неспакоем. З усёй сілы дзьмухнуў на лісце, на схіленыя долу галіны, на дрэвы, што згодна атачылі вузкую сцежку. Вецер намагаўся падхапіць і панесці той лісток, але прыгожы паважна застаўся ляжаць на зямлі. Дапраўды цяжкі, мядзяны. Трошкі дзіўны.

Дзяўчына, якая пачула голас барвянага лісціка, добра ведала, што гэта на-самрэч проста іскрынка, драбнюткі водбліск чароўных, усёвідушчых восеньскіх вачэй. Яны здаюцца высокімі зорамі, што глядзяць на свет з глыбокага азёрнага прадоння. Яны светлымі сонечнымі промнямі пасылаюць зямлі сваю спагаду. І не знікаюць у начной цемрадзі... Прыжмуранае веташковае вока заўсёды бачыць цябе, твае сляды на самых глухіх сцежках-дарожках. Ці не таму ўспамінаюцца летнія радасныя дні пад сонечным святлом і цяплом?.. Ці не таму так шчыра сумуецца па гаючых купальскіх росах?.. Восеньскія вочы бачаць наскрозь вялікі свет і малое чалавечае сэрца. Плачуць барвяным лісцем, нібыта нагадваюць, што нашы шчырыя ўспаміны проста не хочуць ад нас сыходзіць.

Яўгенія Лязо

Сінявокі дранетнік

Першая з «Дзіўных
гісторый
папугая Коржыка
і галубкі Храпкі»

Яўгенія Лязо (Касіловіч Яўгенія Дзмітрыеўна) нарадзілася 4 ліпеня 2004 года ў Мінску. У 2025 годзе скончыла бакалаўрыят філалагічнага факультэта БДУ, у 2026 — магістратуру. Падчас навучання працавала ў Сенецкай сярэдняй школе № 2 настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, затым — спецыялістам кафедры прыкладной лінгвістыкі філалагічнага факультэта. Першая публікацыя мастацкага твора адбылася ў 2023 годзе на старонках часопіса «Маладосць». З’яўляецца аўтарам зборніка паэм «Пальба па галубах» (2023), зборніка прозы і паэзіі «Гульня з агнём» (2024), графічнага рамана «Жамчужына» (2026), а таксама літаратурным крытыкам і даследчыкам старажытнабеларускай літаратуры.

Папугайка Коржык — звычайная дружалюбная карэла, з тых самых птушак, якія досыць часта сустракаюцца на продажы праз сеціва і ў зоомагазінах. Гэты від маленькіх какаду са смешнымі чубчыкамі, што клічнікам узнімаюцца над круглай галоўкай ад рэзкага гуку ці простаі цікаўнасці да новага, жыве ў Аўстраліі, як і іншыя віды папугаяў, якія паспелі стаць хатнімі гадаванцамі: хвалістыя папугаі, розныя віды разел, белыя какаду і, уласна кажучы, карэлы. Апошнія саступаюць у папулярнасці меншым хвалістым сабратам: маленькія папугайкі лічацца больш простымі ў доглядзе, а самае галоўнае — яны адораны здольнасцю імітаваць чалавечую мову. Большым гаваркім талентам вызначаюцца самцы хвалістых папугаяў, таму людзі імкнуцца заводзіць менавіта іх.

Крыху іншае з карэламі. Па-першае, папугая ад папугаіхі да пэўнага ўзросту адрозніць даволі цяжка. У дзікай прыродзе самкі маюць шэрыя галоўкі, а самцы — жоўтыя. Але селекцыя зрабіла невераемае: чалавек вывеў новыя афарбоўкі гэтых птушак, і цяпер адрозніць хлопчыка ад дзяўчынкі дастаткова цяжка, асабліва ў юным узросце. Але якое гэта мае значэнне? Ні самцы, ні самкі не вызначаюцца здольнасцю размаўляць: іх прасцей навучыць насвістваць мелодыі.

Чым тады карэлы выйграюць у хвалістых папугаяў у якасці гадаванцаў? Маючы ад прыроды мяккі, сентыментальны характар, яны ахвотна ідуць на кантакт з чалавекам, калі той, безумоўна, не палохае і не крыўдзіць маленькіх птушак.

Карэлу Коржыку ўжо тры месяцы — залаты ўзрост для продажу. Безумоўна, сваю мянушку ён атрымае потым: тут, у клетках заводчыка, ні ў кога няма імені. Коржык нічым не вызначаецца сярод равеснікаў — простая карэла афарбоўкі люціна: белая з жоўтай галоўкай і яркімі чырвонымі шчочкамі. Яго братоў і сястрычак ужо разабралі, і Коржык застаўся адзін у цеснай клетачцы.

Уладзімір Гніламедаў

*Рымароўка, Пруська і крыху ЗША**Раман. Працяг. Пачатак у № 7 за 2026 год*

2

У Брэсце сустрэлі бацькі і Ліліянка. Васіль толькі што вярнуўся з работы.

— Ну як там дзядуля Лявон? — запытаў ён.

— Прывітанне вам з мамай перадаваў. Адзін. Я яму агарод ускапаў.

— Малайчына! — пахваліла сына Прося і сабрала таго-сяго на стол, каб падмацаваўся з дарогі. Згатавала катлету, бульбяное пюрэ з агурком, чай.

— А што ён садзіць у агародзе? — пацікавілася Ліліянка. Яна вярнулася са школы, хадзіла ў першую змену, у сёмы клас.

— Цыбулю ды часнок.

— Не багаты ў яго агарод.

— Сёстры яму зрэдку пасабляюць, суседка Дзякрэта забягае пазычыць чаго-небудзь, карову падоіць.

Падмацаваўшыся, папіўшы чаю, Валодзя спыніўся на думцы, што цяпер трэба ўбачыцца са знаёмымі, наведання ў райана. Магчыма, ёсць вакансія недзе паблізу Брэста.

— Чым збіраешся заняцца? — як бы між іншым спытала Прося.

— Хачу са знаёмымі сустрэцца. Цікава, як хто ўладкаваўся. Можна, каго з былых выкладчыкаў убачу.

— Твайго хроснага Якава Арыстархавіча часам бачу ў горадзе, — адгукнуўся Васіль. — Мудры чалавек.

— Хроснага трэба наведаль! — рашуча параіла Прося. — Ён благому не навучыць. Як ні ламала яго жыццё, ні мяла, а ён жыве, не скардзіцца.

— Трэба, — згадзіўся сын, — ён мне ў войска пісьмы пісаў, адзін раз нават рубель у канверт паклаў, разам з пісьмом.

— Шмат добра зрабіў людзям, — працягвала маці.

— Ва ўсякім выпадку, зла ён не рабіў, — падвёў рысу бацька.

Да хроснага выбраўся на наступны дзень. Няёмка было ісці без падарунка, але хросны павінен зразумець яго «фінансавы» становішча. Каб раней, дык, магчыма, узяў бы таксі, а цяпер пайшоў пяхом, ды гэта і недалёка — за чыгуначныя пуці, на Граеўку, дзе па вуліцы Краснагвардзейскай жыў шаноўны Якаў Арыстархавіч.

Ала Канапелька

Зернейка памяці

Вершы

Пэўна, многія паэты маюць кнігі, якія былі ўкладзеныя, падрыхтаваныя, каб нарадзіцца, але не нарадзіліся, не пабачылі свет з розных нагодаў. Ці пабачылі з новымі назвамі. Ці бальшыня вершаў увайшла ў нанова ўкладзеную кнігу... Часцяком пра такія кнігі ведае-памятае толькі сам творца. Але часам яны выпадкова нагадваюць пра сябе нават тады, калі аўтара ўжо няма з намі, прарастаюць зернейкам памяці.

У адзін з вясновых красавіцкіх вечароў знайшоў старую тэчку, на якую паводле выдавецкіх правілаў мінулага стагоддзя быў наклеплены белы квадрацік паперы. А на ім надрукавана на машынцы:

Ала Канапелька

«Зернейка памяці»

Вершы

І асадкаю пазначана — (2 экз.)

З хваляваннем разгарнуў другі экзэмпляр рукапісу кнігі, а там — надрукаваныя пад капірку 67 старонак вершаў, змест і анатацыя. Год нідзе не пазначаны. Першая кніга Алы Канапелькі «Цвет алешыны» выйшла ў «Мастацкай літаратуры» на пачатку 1985 года, другая — «Летазлічэнне» — у другой палове 1999-га. Значыць, гэтая кніга хутчэй за ўсё планавалася на мяжы стагоддзяў.

Для той кнігі, якая пабачыла свет другою, паэтка змяніла назву. Але ці ўсе вершы ўвайшлі ў новую кнігу?.. Шукаў, пазначаў, параўноўваў, у некаторых вершах былі змененыя назвы. Урэшце выявіў, што 17 вершаў у «Летазлічэнні» не друкаваліся (адзін з іх быў змешчаны ў зборніку сучаснай беларускай паэзіі «Галасы вёснаў», 1997). Ці не хапіла месца, ці паралі не друкаваць пры рэдагаванні, ці сама Ала Канапелька не наважылася іх друкаваць праз колькі гадоў, але цяпер гэтыя вершы — зернейкі памяці (два вершы яшчэ знайшліся ў маім архіве па-за рукапісам).

Уступнае слова і падрыхтоўка публікацыі Вадзіма Спрыччана

Анатоль Трафімчык

Чырванакніжная наззія для дзяцей Віктара Гардзея як унікальны феномен мастацкай літаратуры

Трафімчык Анатоль Віктаравіч — вядучы навуковы супрацоўнік аддзела беларускай літаратуры XX і XXI стст. Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі, кандыдат філалагічных навук, дацэнт.

У самым пачатку XXI ст. літаратурны працэс Беларусі ўзбагаціўся на з'яву еўрапейскага значэння. Маём на ўвазе серыю мастацкіх кніг для дзяцей экалагічнай тэматыкі.

Праблемы захавання чысціні прыроднага асяроддзя яшчэ ў мінулым стагоддзі выйшлі на першы план пытанняў, якія востра аздачылі чалавецтва, прымусілі яго задумацца не толькі пра заўтрашні дзень індывідаў або асобных народаў — пра агульнае «цудоўнае (?.. — А. Т.) далёка» ўсіх насельнікаў зямнога шара. На сёння азначанай тэме прысвечаны цэлы інтэрнацыянальны дыскурс і ў мастацкай літаратуры, у тым ліку беларускай.

Але хіба толькі ў апошняй створаны параўнаўча вялікі корпус тэкстаў, прысвечаных «чырванакніжным» прадстаўнікам флоры і фаўны? Такім чынам беларускія пісьменнікі дружна падтрымалі актуальны трэнд сусветнай культуры і наогул жыццёвай, экзістэнцыяльнай кан'юнктуры. Прычым здзейснілі гэта, робячы стаўку на будучыню — на падростаючае пакаленне. У многім якраз яму давядзецца вырашаць праблемы, карані якіх узыходзяць да непрадбачлівасці папярэднікаў — нашых продкаў, ды і нас, паважаныя сучаснікі, з вамі.

Першым сістэмным крокам стала «Чырвоная кніга ў казках і вершах беларускіх пісьменнікаў», якая ўбачыла свет у 2003 г. [1] і была перавыдадзена праз некалькі гадоў [2] (што ў нашыя часы сведчыць пра асабліва высокую вартасць). Пад яе вокладкай былі сабраны творы добрага дзясятка аўтараў: Раісы Баравіковай (яна ж ажыццявіла і ўкладанне кнігі), Генадзя Аўласенкі, Алеся Бадака, Віктара Гардзея, Анатоля Экава, Уладзіміра Мазго, Алены Масла, Міхася Пазнякова, Віктара Праўдзіна, Людмілы Рублеўскай, Віктара Шніпа.

У кантэксце адной з прэзентацый выдання справядліва адзначалася, што перад аўтарамі стаялі вельмі цяжкія задачы. З аднаго боку, кніга дае ўяўленне пра канкрэтныя аб'екты прыроды, якім патрэбна абарона. З другога боку, гэта не сума пазнавальных тэкстаў. Гэта перадусім збор мастацкіх твораў з усімі адпаведнымі характарыстыкамі. Так, у вершы пра птушку сіваграк У. Мазго нагадвае, што «калі справу робіш спехам — абярнуцца можа смехам» [2, с. 6]. У казцы А. Бадака пра чаплю-квякву аўтар дае зразумець, што нават хітрую чаплю можна перамагчы. Казкі В. Шніпа і Л. Рублеўскай поўняцца рамантызмам — у іх бачны матывы народных паданняў пра ўзнікненне аб'ектаў прыроды. Напрыклад, казачка пра раслінку дае падставу асэнсаваць, што «сапраўдная песня творыцца толькі чыстымі ад маны вуснамі» [2, с. 66]. Казачніца А. Масла падкрэслівае: «Што асабіста мне вельмі імпануе, — стваральнікі «Чырвонай кнігі...» сваімі творамі далучаюць чытачоў да думкі пра адушаўлёнасць усяго,

Алег Слука

Лірычная сімфонія паэта Вярцінскага

Таленавіты паэт Анатоль Вярцінскі ў сваёй творчасці ўславіў беларускі народ і яго імкненне да высокіх ідэалаў у жыцці. З гуманістычных пазіцый паэт-філосаф асэнсоўваў развіццё беларускай нацыі ў сучаснай гісторыі.

«Крылы даюцца таму, хто імкнецца ўзляцець»

Мастак з'яўляецца ў грамадстве тады, калі сілы нябесныя і зямныя зліваюцца ў адным светлым промні, яны і асвятляюць жыццё гэтага ўнікальнага творцы. Ва ўтульным доме маці закалыхвае музыкай песні, а бацька ўздыме над галавой дужымі рукамі, што аж захопіць душу шчаслівым смехам у вышыні незямнога палёту. У такой сямейнай ласкавасці 18 лістапада 1931 года нарадзіўся паэт Анатоль Вярцінскі.

Вёска Дзямешкава Лепельскага раёна гадала свайго будучага выдатнага мастака слова. Пасля Першай сусветнай і Грамадзянскай войнаў жыццё людзей пасвятлела. Будаваліся новыя дамы, працавалі школа, клуб, хата-чытальня. На калгасным полі здзіўляў дзяцей, ды і не толькі, першы ў вёсцы трактар.

А за родным дваром расцякалася водна-лясная прыгажосць. Налева глянеш — возера, направа — таксама люстэрка вады. Узіраешся ўдалячынь — а там хвалістая вада зліваецца з сінім небам і заварожвае таямнічай бясконцасцю. У дамашняй цеплыні, сярод маляўнічых краявідаў жывапіснай Лепельшчыны гадаваўся вясковы хлапчук. У яго душы загараліся агеньчыкі замілавання жыццём, якія напаўнялі яго дзяцінства задавальненнем і радасцю. Вясковыя дзіцячыя абавязкі — наглядаць за малодшымі сёстрамі і братамі, пасвіць кароў, козаў, авечак — выходзілі ў характары Анатоля працавітасць, настойлівасць, дапытлівасць.

Наталля Казапалянская

Матэрыялы да біяграфіі Ялеіа Пранціша Вуля

Ялегі Пранціш Вуль (Франц Элегій Карафа-Корбут), аўтар вядомага верша «К дудару Арцёму ад наддзвінскага мужыка», які лічыцца адным з найлепшых у беларускай літаратуры XIX стагоддзя, выклікае ўсё большы інтарэс у літаратуразнаўцаў, многія з якіх у спрэчцы, што яшчэ не скончылася, а бадай, толькі пачалася — хто напісаў паэму «Тарас на Парнасе», Я. П. Вуль ці К. Вераніцын, — аддаюць перавагу Я. П. Вулю.

Таму не выклікае здзіўлення тое, што ідзе пошук усемагчымых біяграфічных звестак пра гэтага аўтара. Асабліва рупна на гэтай ніве ўжо папрацавалі Генадзь Кісялёў, Мікола Хаўстовіч, Ігар Запрудскі і іншыя літаратуразнаўцы.

Дададзім і мы да ўжо наробленага кольвек звестак, знойдзеных намі ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі, якія тычацца жыццяпісу Я. П. Вуля. А гэта — запісы ў метрычных кнігах Віцебскага касцёла св. Антонія і споведныя ведамасці гэтага ж касцёла.

Пачнем з шлюбнай метрыкі паэта.

Шлюбная метрыка Франца Элегія Корбута

№ 16. 8 верасня 1855 года ў Віцебскім прыходскім касцёле Св. Антонія канонік Васількоўскі адміністратар таго касцёла па трохразовым абвяшчэнні, з якіх першае 21 дня, другое 28 жніўня і трэцяе 4 верасня, пры народзе, які сабраўся на літургію, зробленым,

Высакароднага Франца Корбута, юнака 20 гадоў, з Аннаю Талвінскай, 21 года дзяўчынаю, абаіх гэтага Св. Антонія касцёла прыхаджан, па ўчыненні папярэдняга строгага да абодвух бакоў на пісьме зробленага даследавання і перашкод да шлюбу ніякіх не знойдзеных, ад абодвух бакоў узаемнай згодзе знешнімі знакамі выяўленай,

Высакародных Маўрыкія і Антаніны, народжанай Сабалеўскай, Корбутаў, законных сужэнцаў сына, Высакародных Івана і Ганны, народжанай Кавецкай, Талвінскіх законных сужэнцаў дачку

Шлюбам з'яднаў і ў асобе Царквы ўрачыста благаславіў

У прысутнасці веры дастойных сведкаў Ігнація Талвінскага, Фларыяна Шадурскага, Зянона Талвінскага, Пятра Мальчэўскага і Александровіча.

(НІАБ, ф. 1781, воп. 26, спр. 1246, с. 51).

Людміла Рублеўская

*«Спылюць словы золатам,
у сэрца джалам колюцца...»*

Штрыхі да партрэта Міхася Чарота

Увогуле даследчык і пісьменнік ува мне ўжываюцца збольшага мірна.

Даследчык знаходзіць у архівах цікавенькія факты, піша артыкул...

Пісьменнік, смакуючы цікавінкі, дадае фантазіі і выпісвае чарговы раздзел рамана.

Але бывае і наадварот.

Напачатку ўзнікае раздзел рамана, а потым адчуваеш — не хапае нейкіх дэталей... І трэба ісці ў архіў.

Так здарылася і цяпер, калі ў рамане, які я пішу, узнікла патрэба аднавіць працэс здымкаў першага беларускага гульнявога фільма «Лясная быль». Пра тое, як здымаўся гэты фільм і як пасля на яго аснове зрабілі яшчэ і першы дзіцячы беларускі фільм «Грышка Свінапас» (дзве ідэалагічныя задачы ў адным флаконе), я ўжо пісала ў артыкулах. Але на гэты раз мне належала засяродзіцца на постаці Міхася Чарота, чыя аповесць і лягла ў аснову фільма.

Міхась Чарот, ён жа Міхаіл Сымонавіч Кудзелька. Старшыня аб'яднання «Маладняк», гуру беларускай літаратурнай моладзі, галоўны рэдактар газеты «Савецкая Беларусь» — афіцыйныя пасады пералічваць доўга, а неафіцыйна называны каралём беларускіх паэтаў (праўда, думаю, на гэты тытул прэтэндавалі яшчэ некалькі асобаў)... Звычайна даследчыкі сцвярджаюць, што падставай выбару менавіта ягонай аповесці для экранізацыі быў поспех згаданай аповесці — прыгодніцкай, захапляльнай, ідэалагічна правільнай, пра тое, як падлетак Грышка, па мянушцы Свінапас, змагаецца з польскімі панамі.

Так, творам захапляліся... Ён быў напісаны на магістральнай хвалі, гэтак жа, як «Чырвоныя д'ябалы» Блюхера, выкарыстоўваючы ў імя актуальнай палітычнай задачы ўсе схемы прыгодніцкай літаратуры кшталту «Капітана Зламі Галаву» Луі Бусенара. І сёння чытаецца дынамічна, мяркуйце самі хаця б па першых сказах:

«Свінапас дражнілі, а звалі Грышка.

Алесь Карлюкевіч

*Лі Шыфэй: «...Хатынь.
Няма той невяліччай вёсачкі...»*

Гартаю ўжо старыя для нашай другой чвэрці XXI стагоддзя газеты. Хаця, здаецца, і не такі далёкі час... Гартаю «Літаратуру і мастацтва» за май 1989 года. Перадала падшыўку Вольга Давідовіч — дачка пісьменніка і краязнаўца, кнігавыдаўца Віктара Уладзіміравіча Хурсіка. У нумары за 19 мая, амаль на ўвесь на разварот газеты, — публікацыя паэмы кітайскага паэта Лі Шыфэя «Хатынь».

З прадмовы да публікацыі паэмы Анатоля Вярцінскага, які з'яўляецца і перакладчыкам твора на беларускую мову: «Калі чытач памятае, у ліку кітайскіх пісьменнікаў, якія наведаль Беларусь у верасні мінулага года, быў паэт і празаік, галоўны рэдактар Гуандунскага часопіса «Хуачэн» («Кветка») Лі Шыфэй. Усім гасцям спадабалася Беларусь, асабліва ўражвала яна Лі Шыфэя. Маўклівы, засяроджаны ў сабе (амаль не прымаў удзелу ў размовах), ён часам нешта ўзрушана шаптаў ды яшчэ рабіў крадком запісы. Прызнаўся, што як нідзе адчувае сябе ў нас паэтам, што занатоўвае новыя задумы, звязаныя з беларускімі ўражаннямі... Светла прыгадваецца сцэна развітання на мінскім вакзале. «Вы не проста сябры, вы — нашы браты», — сказаў старэйшына дэлегацыі шанхайскай празаік-раманіст У Цян. «Мы вам вельмі ўдзячны за гасціннасць, — працягваў пекінскі эсэіст і крытык У Тайчан. — Калі што спатрэбіцца, можа, трэба будзе якое лякарства, — пішыце, абавязкова прышлём». Загаварыў і маўчун Лі Шыфэй, паэт, празаік і рэдактар з Гуандуна. «Разам з удзячнасцю вязу ў душы боль за вашу Хатынь, за ўсё, перажытае вамі, — ціха казаў ён. — Напішу паэму пра Хатынь і прышлю вам».

Слова сваё кітайскі паэт, уражаны паездкай у месца драматычных падзей, да мясціны — помніка ўсім спаленым фашыстамі і іх памагатымі паселішчамі нашай Беларусі, а мо і ўсім паселішчам, якім быў у гады Вялікай Айчыннай вайны накіраваны такі жорсткі лёс, — паэму напісаў і даслаў. «А неўзабаве, — піша далей Анатоль Ільіч Вярцінскі, — пазваніла з Масквы перакладчыца з кітайскай В. Машкіна, якая суправаджала дэлегацыю (з нашай Гомельшчыны родам, дарэчы), і паведаміла, што атрымала ад Лі Шыфэя паэму «Хатынь», гатова зрабіць падрадкаўны пераклад і выслать яго нам. Так мы і дамовіліся».

Відавочна, размова пра перакладчыцу Вольгу Анатольеўну Машкіну, кандыдата педагогічных навук, якая пазней працавала на кафедры кітайскай філалогіі Інстытута краін Азіі і Афрыкі Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. В. Ламаносава, аўтара многіх артыкулаў і кніг, прысвечаных пытанням адукацыі ў Кітаі.

Пятро Жаўняровіч

*«Матчына душа».**Прыналежныя прыметнікі і іх формы*

У загалюках выпадковасці сустракаюцца рэдка, бо гэта моцная пазіцыя тэксту, якая выконвае шматлікія важныя функцыі. Абраўшы назву першай паэтычнай кнігі Уладзіміра Караткевіча (1958), маем на мэце паказаць, як аўтар перадаў заглавак у рускамоўнай аўтабіяграфіі: «Подготовил за это время первый сборник стихов “Душа матери”...», і засяродзіць увагу на прыметніку *матчына*. Менавіта гэты прыналежны прыметнік найбольш поўна перадае аўтарскую інтэнцыю ў аднайменным вершы кнігі.

Прыналежныя прыметнікі шырока выкарыстоўваюцца ў разнастайных стылях мовы, акрамя, мабыць, афіцыйнага і навуковага. Без сумнення, выкарыстання ў мастацкім творы, такія прыметнікі надаюць яму натуральнасць жывога маўлення і набліжаюць да адэкватнага ўспрымання тэксту чытачом. Аднак аўтары таксама павінны мець дакладнае ўяўленне пра ўтварэнне і змяненне падобных моўных адзінак, каб не ўзнікала сітуацыя адсутнасці ўяўнага дыялогу ў ланцужках аўтар — чытач, прадуцэнт — рэцыпіент, тэкст — успрымальнік.

Прыналежныя прыметнікі маюць суфіксы -аў- (-ав-), -оў- (-ов-), -еў-, (-ев-), -ёў (-ёв-), калі ўтвораны ад назоўнікаў мужчынскага роду, і -ін- (-ын-), калі ўтвораны ад назоўнікаў жаночага роду: *бацькаў пінжак; Іванава шапка; Міхасёвы жарты, Марыліна хустка, Ірын крык.*

Асноўныя памылкі аўтараў.

1. Няведанне ўтваральных сродкаў, пра якія сказана вышэй. Асабліва гэта тычыцца гутарковых формаў імёнаў, аднолькавых для асоб абодвух палоў (Шура, Саша, Гена), ды імёнаў з памяншальна-ласкальным суфіксам (Алеська, Васька, Колька).

- **Раздаўся** страшэнны выбух, угору ўзнялася груда зямлі і пылу, самаробныя драўляныя брамкі наваліліся і пачалі гарэць, гарэў і **Колін** мяч (Коля — хлопчык; праўка: Колеў; акрамя таго, пажадана замяніць дзеяслоў *раздаўся* праз яго энтрапічнасць — аманімію, полісемію — на *прагучаў* або *пачуўся*);

- Сэрцайка Паўлюся пачало перакульвацца, і ён паляцеў прэч, чуючы ззаду **Ягоркіны** «ай-я-я-й», «а-а-а-ай» (Ягорка — хлопчык; праўка: Ягоркавы).

- **Справа ў тым, што** Коля быў старэйшы ў сям’і і адзіны мужчына: тату забралі на фронт яшчэ ў сорок першым, а мама адна не спраўлялася, таму што ў яе на руках была малая Зойка, **Коліна** сястрычка (праўка: Колева; патрабуе рэдактарскага ўдасканалення і пачатак сказа, які паводле папярэдняга кантэксту можа мець выгляд: Бо Коля быў... ці Коля ж быў...).

Вячаслаў Мойсак

Развагі над раманамі Георгія Марчука

Георгія Марчука, на жаль, ужо няма з намі, але яго родным, сябрам, блізім, мяркую, будзе прыемна ведаць, што яго творы чытаюць, любяць, разважаюць пра іх.

Некалі, яшчэ у дзевяностых гадах, я пачуў радыёпастаноўку па творы Георгія Марчука «Кветкі правінцыі», з цікавасцю яе паслухаў. Пасля, калі ў бібліятэцы натрапіў на гэты твор, прачытаў яго з яшчэ большым захапленнем... У мінулым годзе на старонках часопіса «Полымя» друкаваўся аўтабіяграфічны раман пісьменніка «Божы дар», які я таксама прачытаў з вялікай цікавасцю. Адтуль даведаўся і пра гісторыю напісання твора «Крык на хутары». Гэтая кніжка сустракалася мне і раней: і ў кніжнай краме не раз бачыў, і ў бібліятэцы. Але ад самой назвы ўзнёкала ўражанне, што гэта нейкі танны дэтэктыў... Калі ж пачаў чытаць, то хоць і не адразу, а паступова стала настолькі цікава, што не мог адарвацца ад твора... Яшчэ варта адзначыць, што кнігу ўзяў у бібліятэцы. Была яна хораша выдадзеная «Беларускай Энцыклапедыяй імя Петруся Броўкі» ў 2013 годзе. Пад адной вокладкай у ёй змяшчаліся два раманы, надрукаваныя на добрай белае паперы, даволі вялікім шрыфтам. На вокладцы быў адмысловы малюнак: вясна, па рэчцы ідзе крыгаход, на беразе — хаты, царква і на заднім плане чорны дым ад пажару... Яшчэ і па гэтай прычыне — што кніга мела прывабны выгляд — яе хацелася ўзяць у рукі і прачытаць.

Раман «Крык на хутары» пачынаецца наступнай сцэнай — гвалтаўнікі пераследуюць сяцёр Маню і Улю, і затым Маня і адзін з іх нечакана гінуць. Здавалася — так і ёсць: з першых старонак аўтар дае падобную сцэну, каб знарок прывабіць, захапіць чытача. У іншых творах, бывае, спачатку ідзе доўгае апісанне прыроды, і гэта не заўсёды цікава чытачу. А тут вось адразу, як гаворыцца, быка — за рогі. Значыць, завязка ёсць, трагедыя адбылася, цяпер можна крыху зняць напругу, перавесці дыханне і распавядаць больш спакойна пра іншыя справы. І далей аўтар пачынае распавядаць, як герой рамана Змітро Лятун і яго сыны ездзілі гандляваць лёдамі (марозівам) у Гродна... (Тут аўтар артыкула хацеў бы заўважыць, што дадзены артыкул — не рэцэнзія, а проста развагі аб прачытаным, аб тым, што запамнілася і зрабіла найбольшае ўражанне...) Сустрэча Ігната з Мартаю. Нечаканая прапанова маладой дзяўчыне (паненцы) выпіць разам па чарцы гарэлкі. Нібы якой п'яніцы! Гэта можна спісаць на хваляванне хлопца: разгубіўся ў той момант і не ведаў, што сказаць, нічога лепшага не прыдумаў. Напрыклад, хоць якіх-небудзь кветак прапанаваў бы падарыць...

Алесь Марціновіч

З чыстага ліста

Магчыма, нехта і здзівіцца, што гаворку пра новую кнігу Уладзіміра Мазго «Золак залаты», якая пабачыла свет у «Выдавецкім доме “Звязда”» ў новай серыі «Нацыянальная літаратурная прэмія», ажыццяўленне якой сёлета распачалося ў нашай краіне, пачну з верша «З чыстага ліста»:

А снег нябёсы расхістаў
І долу асыпаўся,
Каб зноўку
З чыстага ліста
Твой новы дзень пачаўся.

Каб па сумётах трапяткіх
Вялікае чыстапісанне —
Два паралельныя радкі
Акрыленыя сані.

Каб чараваў дзявочы смех,
Іскрысты і спакусны,
І раставаў гарачы снег
На палахлівых вуснах.

Мазго, У. Золак залаты: вершы, мініяцюры / Уладзімір Мазго. — Мінск : Звязда, 2026. — 184 с. — (Лаўрэаты Нацыянальнай літаратурнай прэміі).

Лета ўсё больш зачароўвае сваімі фарбамі, нярэдка спякота даймае, а тут «сумёты трапяткія», «гарачы снег», што растае «на палахлівых вуснах»... Як быццам лёгка знайсці штосьці іншае, тое, што, хай бы і не звязанае з гэтай парой года, але больш адпавядае настрою, калі ўсё жывое квітнее, набіраецца сілы. Знайсці-то лёгка... Але менавіта гэты верш чарговы раз пераканаў мяне, што Уладзіміру Мінавічу ўдаецца знаходзіць паэзію, здавалася б, у звычайным, а ўсё таму што... Не здагадваецца чаму? Тады нагадаю: бо піша ён таксама «з чыстага ліста». А што такое чысты ліст у творчасці? Гэта імкненне здзейсніць штосьці новае, умоўна кажучы, «з нуля». У тым сэнсе, як відаць з названага верша, каб традыцыйную тэму падаць так, што яна набывае новае гучанне.

АДРАС РЭДАКЦЫІ

Юрыдычны адрас:

Рэспубліка Беларусь, 220004, Мінск, пр. Пераможцаў, 11.

e-mail: mail@mastlit.by

Паштовы адрас: Рэспубліка Беларусь, 220004, Мінск, пр. Пераможцаў, 11, каб. 902

Тэл.: галоўнага рэдактара — 203-31-12,

аддзелаў прозы, паэзіі,

крытыкі і літаратуразнаўства — 203-24-87.

e-mail: polyma@mastlit.by

Падпісныя індэксы:

00471 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў

74985 — індывідуальны

749852 — ведамасны

00727 — ведамасны льготны

для ўстаноў Міністэрства культуры

і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 9
ад 19.07.2021, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец

Выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Мастацкая літаратура»

Дырэктар — Аляксандр Мікалаевіч БАДАК

Рэдактары аддзелаў

Н. М. КАЗАПАЛЯНСКАЯ, П. П. ЖАЎНЯРОВІЧ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка, дызайн

Н. А. АРЦЁМАВА

Стыльрэдактар

В. В. КРЫВАДУБСКАЯ

У нумары выкарыстаны малюнкi ВЕРАНІКІ КЛІМАШЭВІЧ

Падпісана да друку 11.08.2026 г. Фармат 70×108 $\frac{1}{8}$. Папера афсетная.

Друк афсетны. Умоўн. друк. арк. 12,60. Ул.-выд. арк. 10,22. Тыраж 590 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «БудМедыяПраект».

ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,

вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь.

Часопіс уключаны ў Пералік навуковых выданняў ВАК Рэспублікі Беларусь
для друкавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па філалагічных навуках
(літаратуразнаўства).

Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях,
у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

Рукапісы не рэцэнзуюцца і аб'ёмам да двух аркушаў не вяртаюцца.

У выпадках паліграфічнага браку ў часопісе звяртацца ў друкарню.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2026

© Грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2026

© УП «Мастацкая літаратура», 2026